

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ЗАЗНАЧЕНЬ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Чепис О.І.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

В умовах глобалізації міжнародного торгового простору географічні зазначення, як і торговельні марки, стали ключовими факторами підвищення конкурентноздатності продукції та захисту від недобросовісної конкуренції. Їх пов'язує спільне призначення, адже вони мають на меті забезпечити маркування продукції та виступають засобами її індивідуалізації. Водночас, функції їх суттєво відрізняються: торговельні марки ідентифікують товар серед аналогічної продукції інших виробників, а географічні зазначення засвідчують високу якість позначеного продукту шляхом вказівки на зв'язок властивостей товару із конкретним географічним середовищем. Тобто природні чи людські фактори, характерні для відповідного географічного місця, зумовлюють надання виробленим продуктам особливих параметрів, що забезпечують їх відмежування від однорідної продукції інших виробників. Тому використання географічного зазначення може здійснювати будь-який виробник, що у межах відповідного району виробляє продукцію, якість якої відповідає обумовленим показникам [1,с.61]. Наприклад, коньяк «Закарпатський» відповідає регіону Закарпатської області, мінеральна вода «Моршинська» - м. Моршин. Географічні зазначення широко використовуються в усьому світі для позначення найрізноманітніших продуктів природного, мінерального, ремісничого, а також промислового та сільськогосподарського походження: баварське пиво; ром Ямайки; цейлонський чай; бразильська кава; муранське скло тощо. Це досить специфічний та унікальний об'єкт права інтелектуальної власності.

Основними міжнародними договорами, які регулюють охорону географічних зазначень, є: Паризька конвенція з охорони промислової власності 1883 р, Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків 1891 р., Лісабонська угода про охорону найменувань місць походження товарів і їх міжнародної реєстрації 1958 р., Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС), прийнята в рамках СОТ у 1994 р., Угода про попередження та припинення використання товарних знаків і географічних зазначень 1999 р.

Паризька конвенція, включивши зазначення походження або найменування місця походження до сфери охоронюваних об'єктів виключних прав, не розкриває змісту самих понять. Конвенція визнає неправомірне використання зазначення походження або найменування місця походження продукції як акт недобросовісної конкуренції і зобов'язує країни, до яких застосовується Паризька конвенція, забезпечити ефективний захист правовласників від використання третіми особами неправильних зазначень (ст. 10.bis).

Поняття географічного зазначення сформульоване у ст.22 Угоди ТРИПС - це зазначення, що вказує на походження товару з території певної держави або регіону чи місцевості на цій території, коли якість, репутація чи інша характеристика товару, по-суті, зумовлені цим географічним походженням. Згідно зі ст. 22.1 Угоди ТРИПС позначення не обов'язково має збігатися з географічним місцем, щоб підлягати охороні як географічне зазначення. Тобто увага акцентується саме на особливих якостях

товарів, на стійкій репутації у споживача або на інших характеристиках, прямо пов'язаних з місцем їх географічного походження: це може бути як географічна назва, так і позначення, яке не є географічною назвою, але викликає асоціацію з місцем походження. Дане поняття є значно ширшим, ніж поняття найменування місця походження, яке визначено в Лісабонській угоді (в останній вказується, що найменування повинно бути географічною назвою країни, регіону або місцевості) [2, с.295].

В Україні основні норми, що стосуються правової охорони географічних зазначень, містяться у главі 45 ЦК України, законах України "Про охорону прав на зазначення походження товарів", "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг", "Про захист від недобросовісної конкуренції", Положенні про Перелік видових назв товарів, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 12.12.2000 року № 583, Положенні про Державний реєстр України назв місць походження та географічних зазначень походження товарів і прав на використання зареєстрованих кваліфікованих зазначень походження товарів, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 13.12.2001 року № 798), Паризькій конвенції про охорону промислової власності 1883 р., Угоді ТРІПС та Угоді про асоціацію. До Лісабонської угоди про захист зазначень місць походження виробів та їх міжнародної реєстрації 1958 р. Україна наразі не приєдналася. При цьому має місце певна термінологічна неузгодженість. Так, ЦК України передбачає право інтелектуальної власності на географічне зазначення (статті 501-504 ЦК України), а Закон України "Про охорону прав на зазначення походження товарів" - на зазначення походження товару, під яким розуміє два різновиди: просте зазначення походження товару та кваліфіковане зазначення походження товару.

В Європейському Союзі охорона географічних зазначень забезпечується на рівні регламентів, які мають пряму дію на територіях усіх країн-членів ЄС і не потребують імплементації до національного законодавства, за винятком необхідності передбачення обов'язкових реєстраційних процедур, зокрема:

- Регламент (ЄС) № 110/2008 Європейського парламенту і Ради від 15 січня 2008 року про визначення, опис, презентацію, маркування та захист географічних зазначень спиртних напоїв та скасування Регламенту Ради (ЄЕС) № 1576/89, і правила її застосування (Регламент (ЄС) № 110/2008) [3];

- Регламент (ЄС) № 1151/2012 Європейського Парламенту та Ради від 21 листопада 2012 р. про якість сільськогосподарських продуктів та продуктів харчування (Регламент (ЄС) № 1151/2012) [4];

- Регламент (ЄС) № 251/2014 від 26 лютого 2014 року про визначення, опис, презентацію, маркування та захист географічних зазначень ароматизованих винних продуктів та скасування Регламенту Ради (ЄЕС) № 1601/91 (Регламент (ЄС) № 251/2014) [5].

У Європейському Союзі (далі ЄС) також існують спеціальні бази даних для кожної категорії продуктів:

- 1) DOOR: база даних включає назви товарів, зареєстровані як географічні зазначення (ГЗ) та назви місця походження (НМП) для сільськогосподарських та харчових продуктів;

- 2) E-VACCHUS: реєстр ЄС із ГЗ та НМП для вин, які охороняються в ЄС та виробляються на державами-членами ЄС;

- 3) E-SPIRIT: база даних для географічних зазначень на спиртні напої, які охороняються в ЄС та походять із держав-членів ЄС;

4) спеціальний розділ для ароматизованих напоїв у базі даних щодо ГЗ на вина.

Відповідно до положень статей 201 – 211 Угоди про асоціацію та Додатків ХХІІ-А, В, С, D Україна зобов'язалася охороняти понад 3 тисяч географічних зазначень, які походять з території Європейського Союзу. Географічним зазначенням присвячено чотири додатки до глави 9 Угоди, а саме: Додаток ХХІІ-А до Глави 9 – Географічні зазначення – Законодавство Сторін та елементи реєстрації і контролю; Додаток ХХІІ-В до Глави 9 – Географічні зазначення – Критерії, що повинні бути включені до процедури заперечення; Додаток ХХІІ-С до Глави 9 – Географічні зазначення сільськогосподарської продукції і продуктів харчування, згадані у статті 202(3) УА; Додаток ХХІІ-D до Глави 9 – Географічні зазначення вин, ароматизованих вин та алкогольних напоїв, згадані у статтях 202(3) і 202(4) УА. ЄС, у свою чергу, також бере на себе зобов'язання по дотриманню географічних зазначень України. У Додатку до Угоди про асоціацію таких тільки два: Сонячна Долина і Новий Світ.

Для припинення неправомірного використання найбільш уживаних в Україні захищених географічних зазначень передбачено 10-річний перехідний період, протягом якого можна вживати географічні зазначення для позначення та презентації визначених подібних продуктів, що походять з України: *Champagne, Cognac, Madera, Porto, Jerez, Calvados, Grappa, Anis-Portugues, Armagnac, Marsala, Malaga, Tokaj* та 7-річний перехідний період для географічних зазначень, які походять з України: *Parmigiano Reggiano, Roquefort, Feta*. Упродовж зазначеного перехідного періоду для вітчизняних виробників товарів, які в ЄС захищені географічними зазначеннями для виходу їхніх товарів на ринок ЄС необхідно здійснити обов'язкову зміну назви товару. У результаті такого ребрендингу зросте вартість товарів, яка частково компенсує витрати, пов'язані з перейменуванням назви [6, с.54].

Відповідно до положень Угоди про асоціацію географічні зазначення охороняються від:

1) будь-якого прямого чи опосередкованого комерційного використання назви, що охороняється, для подібних продуктів, які не відповідають специфікації продукту під назвою, що охороняється, або коли таке використання зловживає репутацією географічного зазначення;

2) будь-якого неправомірного використання, імітування або втілення, навіть якщо зазначається справжнє походження продукту або якщо назва, що охороняється, перекладається, викладається у транскрипції або транслітерації чи супроводжується таким виразом, як «стиль», «тип», «спосіб», «який вироблений у», «імітація», «смак», «подібний» тощо;

3) будь-якого іншого хибного або оманливого зазначення щодо джерела, походження, характеру або суттєвих якостей продукту на внутрішньому або зовнішньому упакуванні, рекламних матеріалах або документах, які стосуються відповідного продукту, а також упакування продукту в тару, яка може викликати хибне уявлення щодо його походження;

4) будь-якого іншого застосування, яке може ввести в оману споживача щодо дійсного походження продукту.

Істотне значення має також положення Угоди про асоціацію про неможливість набуття географічними зазначеннями, що охороняються, статусу родових.

Відповідно до статті 207 Угоди про асоціацію сторони забезпечують охорону географічних зазначень шляхом відповідних заходів, що вживаються їхніми органами державної влади, зокрема на митному кордоні. Та, Митним кодексом України (розділ XIV) передбачена процедура сприяння захисту прав інтелектуальної власності, яка

відповідає стандартам ЄС, СОТ та Всесвітньої митної організації. Для сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України ДФС відповідно до своїх функцій забезпечує ведення митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності (в тому числі і географічних зазначень) на підставі заяв правовласників (статті 1, 398 Митного кодексу України). Порядок реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 30.05.2012 № 648 (далі – Порядок), у додатку до якого наведено форму заяви про сприяння захисту майнових прав на об'єкт права інтелектуальної власності. Згідно з Порядком заява про сприяння захисту майнових прав на об'єкт права інтелектуальної власності подається до ДФС безкоштовно.

З метою виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції Кабінет Міністрів України Постановою від 25.10.2017 року № 1106 затвердив План заходів з виконання Угоди про асоціацію. Заходи щодо забезпечення охорони географічних зазначень передбачені пп. 114–120, 139–155 цього Плану. Строк реалізації завдань щодо вдосконалення механізмів охорони географічних зазначень встановлюється до 31.12.2023 року [7].

З метою гармонізації норм щодо охорони прав на географічні зазначення Верховна Рада України прийняла в першому читанні проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони географічних зазначень» (реєстр. № 6023) [8]. Законопроект має імплементувати положення статей 204-207 Угоди про асоціацію, Додаток XXII-B, а також Регламент (ЄС) No 1151/2012 Європейського Парламенту та Ради від 21 листопада 2012 р. про якість сільськогосподарських продуктів та продуктів харчування. Основні новели даного законопроекту полягають в наступному:

1. Передбачається введення єдиного поняття «специфікація товару», що об'єднує в собі сукупність відомостей про товар, для маркування якого використовується географічне зазначення, узгоджених уповноваженим органом (найменування та опис товару, сировини, основні фізичні, хімічні і т.п. характеристики товару, межі географічної місцевості, де виробляється товар, територію виробництва сировини, опис способів виробництва товару і т.д.).

2. Суб'єктами права на реєстрацію географічного зазначення будуть тільки об'єднання осіб, які у вказаній географічній місцевості виробляють товар і/або добувають (переробляють) сировину для товару.

3. Особам, які мають право використовувати географічне зазначення, надано право забороняти, серед іншого, використання іншими особами вирази зі словами: «стиль», «тип», «спосіб», «імітація», «смак», «подібний» та ін.

4. Передбачається можливість припинення дії реєстрації географічного зазначення за заявою будь-якої зацікавленої особи на підставі його невикористання протягом семи років з дня публікації відомостей про його реєстрацію або з іншої дати після цієї публікації.

Отже, аналіз норм права Європейського Союзу у сфері охорони географічних зазначень дає підстави говорити про наявність низки розбіжностей у правовому регулюванні даного інституту в державах-членах ЄС та Україні. Тому прагнення України інтегруватися у Європейське Співтовариство потребує системної гармонізації національного законодавства з нормами та стандартами ЄС, зокрема з тими актами Європейського законодавства, в яких враховано багатовіковий досвід охорони географічних зазначень та розроблено ефективні механізми захисту.

Література:

1. Кодинець А.О. Право на засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів та послуг: Монографія. К.: Видавничо- поліграфічний центр «Київський університет», 2007. 312 с.
2. Шахназаров Б.А. Модернізація права інтелектуальної власності РФ в умовах членства в СОТ. *Lex Russica (Русский закон)*. 2013. № 3. С. 291 - 301.
3. Регламент (ЄС) № 110/2008 Європейського парламенту і Ради від 15 січня 2008 року про визначення, опис, презентацію, маркування та захист географічних зазначень спиртних напоїв та скасування Регламенту Ради (ЄЕС) № 1576/89, і правила її застосування / *Official Journal L 39*, 13.02.2008 р., С. 16 – 54.
4. Регламент (ЄС) № 1151/2012 Європейського Парламенту та Ради від 21 листопада 2012 р. про якість сільськогосподарських продуктів та продуктів харчування / *Official Journal L 343*, 14.12.2012 р., С. 1 – 29.
5. Регламент (ЄС) № 251/2014 від 26 лютого 2014 року про визначення, опис, презентацію, маркування та захист географічних зазначень ароматизованих винних продуктів та скасування Регламенту Ради (ЄЕС) № 1601/91 / *Official Journal L 84*, 20.03.2014 р., С. 14 – 34.
6. Правова охорона географічних значень у контексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / В. Криволапчук, С. Филь. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2018. № 3 (101). С. 51-59.
7. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-п>
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони географічних зазначень: Проект Закону України від 03.02.2017 №6023. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zeb2/webproc4_1?pf35=61052